

Druk, bajere og løgnehistorier
Om humor og fællesskab på en byggeplads

Baarts, Charlotte

Published in:
Dansk Sociologi

Publication date:
2006

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Baarts, C. (2006). Druk, bajere og løgnehistorier: Om humor og fællesskab på en byggeplads. *Dansk Sociologi*, 17(1), 67-83. <http://ej.lib.cbs.dk/index.php/dansksociologi/article/view/805>

Charlotte Baarts

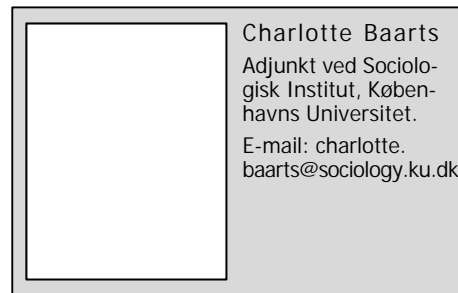
Druk, bajere og løgnehistorier

– om humor og fællesskab
på en byggeplads

Humor er leg og en vigtig del af det sociale spil mellem mennesker. Den såvel inkluderer som ekskluderer individer fra fællesskaber. I arbejdsfællesskabet på en byggeplads udgør humor dog mere end en fællesskabende funktion, idet den træder frem som en særlig ekspressiv sproglig stil. Igennem denne sproglige stil udtrykker arbejdsfællesskabets medlemmer forskellige særinteresser i forhold til de standarder, herunder normer og værdier, der gælder for fællesskabet. Gennem humoren praktiserer medlemmerne af arbejdsfællesskabet en sproglig habitus igennem hvilken såvel praktiske handlinger som talehandling bliver reguleret. Humoren er altid dobbeltbladet – den er sjov, men den er også dødsens alvorlig.

Jeg skriver fordi De udbeder dem yderligere oplysninger vedr. min ulykke. Jeg havde på skadesanmeldelsen i rubrikken "hvorledes skete ulykken?" anført dårlig planlægning som årsag til mit ulykkestilfælde. Efter som De ønsker jeg skal forklare det mere indgående, håber jeg følgende detaljer vil være tilstrækkelige. Jeg er murerarbejdsmand, og på ulykkesdagen arbejdede jeg alene på et fladt tag på en ny 6-etagers ejendom. Da jeg havde afsluttet mit arbejde, havde jeg ca. 50 mursten tilovers (ca. 110 kg). I stedet for at bære dem ned i hånden, besluttede jeg at sænke dem ned i en træbalje ved hjælp af en talje, der heldigvis var anbragt på bygnings side oppe på taget. Efter at have bundet rebet godt fast nede ved jorden, gik jeg op på taget, svingede træbaljen ud og læssede murstenene. Så gik jeg ned igen og løste rebet, idet jeg holdt godt fast for at sikre en langsom og forsigtig nedsenkning af de 110 kg mursten. Bemærk at jeg på skadesanmeldelsen anførte at jeg vejer 71 kg. Pga. min overraskelse over, at blive revet væk fra jorden så pludseligt, mistede jeg åndsnærværelsen og glemte at give slip på rebet. Det er vel unødvendigt at sige, at jeg i pæn fart fræsede op langs hussiden. Omkring 3. sals højde mødte jeg træbaljen, der var på vej ned. Det forklarer kraniebruddet og det brækkede kraveben. Dette møde nedsatte kun farten lidt, så jeg fortsatte min hurtige opstigning og standsede ikke før fingrene på min højre hånd var 2 knoer dybt inde i taljen. Heldigvis på dette tidspunkt havde jeg generhvervet min åndsnærværelse og var i stand til at holde godt fast i rebet trods smerterne. Omtrent samtidig ramte baljen med murstenene jorden ... og bunden gik ud af baljen. Befriet fra vægten af murstenene vejede baljen nu kun ca. 20 kg. Jeg refererer igen til min vægt anført på skadesanmeldelsen. Som De måske kan forstå, begyndte jeg en hastig nedtur langs bygnings side. I 3. sals højde mødte jeg træbaljen på vej op. Dette ligger til grund for det brækkede ben og hudafskrabningerne. Mødet med baljen nedsatte hastigheden tilstrækkeligt til at mindske skaderne, da jeg faldt ned i murstensbunken, og heldigvis brækkede jeg kun en enkelt ryghvirvel. Jeg er dog ked af at skulle fortælle, at da jeg lå der i smerter og ude af stand til at rejse mig og betragtede den tomme balje 6 etager over mig – mistede jeg igen åndsnærværelsen ... JEG GAV SLIP PÅ REBET...

Humor udgør en betydningsfuld del af det sociale spil mellem mennesker. Ikke alene af den årsag bliver studiet af humor sociologisk relevant, men også set i det lys, at humorens funktion ofte er en eksklusion eller inklusion af individer i forskellige sociale fællesskaber. Studiet af humor bringer os tættere på indholdet i de sociale relationer, ligesom det også skaber viden om sociale fællesskabers orden og udgrænsning. Således kan studiet af humor bidrage med viden om social struktur, integration og organisering. Den humor, der er genstand for diskussion i nærværende artikel, er af sproglig karakter. Den kommer til udtryk i verbale udsagn, der bliver udvekslet mellem medlemmerne af et arbejdsfællesskab

på en byggeplads.

Empiriske studier peger på, at humor er et fænomen, der har mangesidede funktioner. En række studier viser, at humor binder fællesskaber sammen ved at skabe og vedligeholde social samhørighed (Dwyer 1991, Fine 1996, Meyer 1997, Grugulis 2002). Andre studier viser, at humor kan medvirke til at skabe disharmoni og derigennem fungere som ekskluderende. En oftest refereret artikel om humor er Collinson (1988), der beskæftiger sig med den organisatoriske betydning af humor blandt arbejdere "på gulvet" og humorens relation til kønsidentitet og arbejderklassemodstand. Collinson argumenterer for, at der i tidligere studier af humor har været en tendens til at romantisere dens funktion og viser, at humor også skaber interne opdelinger mellem arbejderne og modsætningsfulde sociale relationer (ibid). Tilsvarende konklusioner kan genfindes i den nyere litteratur, f. eks. Taylor & Bain (2003), der viser, at medarbejderne i to call-centre anvender humor som del af en bevidst strategi med henblik på at underminere ledelsen og skabe konflikt i forhold til virksomhedens mål og prioriteringer. Humor kan med andre ord fungere som modstand og derved såvel skabe som opløse alliancer.

I en undersøgelse af humor og identitet i en temporær gruppe af politibetjente tilfører Terrion & Ashfort (2002) endnu et aspekt til humorens inkluderende og ekskluderende funktion. I gruppen af politibetjente bliver der ofte fortalt vittigheder med det resultat, at hele gruppen griner højt. I forskernes efterfølgende samtaler med betjentene kommer det imidlertid frem, at et par af dem slet ikke vidste, hvad de grinte af eller simpelthen ikke fandt det morsomt (ibid). Eksemplet illustrerer det grundlæggende princip, at mennesker foretrækker at handle ligesom dem, de omgives af for at undgå at blive socialt isoleret. Tilsvarende viser et studie af brugen af humor i offentlige forelæsninger, at de tilhørere, der vil klappe eller grine som respons til forelæseren, kun gør det i de situationer, hvor de er sikre på, at de andre tilhørere også vil gøre det (Greatbatch & Clark 2003). Humorens funktion som såvel inkluderende som ekskluderende har således et iboende normativt pres, og hvorvidt den er inkluderende eller ekskluderende afhænger i nogen grad af individets evne til dels at opfatte humor i et bestemt udsagn og dels dets fortrolighed med den sociale drejebog og kommunikationsmønster.

I humor litteraturen er der forholdsvis enighed om, at humor både knytter individer til fællesskaber og lukker dem ude. Det gælder for såvel grupper af politibetjente, arbejdere, kundeservice medarbejdere og tilhørere til forelæsninger (jf. Collinson 1988, Taylor & Bain 2003, Terrion & Ashfort 2002, Greatbatch & Clark 2003). Litteraturen viser også, at humor kan skabe både harmoni og modstand og derigennem influere på de sociale relationers konstituering af fællesskaber og sociale alliancer. Hvor der er en mængde litteratur om humorens funktion, er der meget lidt om det indhold, der konkret bliver gjort til genstand for sjov. Med andre ord ved vi, *hvordan* humor bliver brugt til at sætte grænser for fællesskabet, men vi ved ikke noget om, *hvad* humoren handler om. Det sjak af jord- og betonarbejdere, som jeg var en del af under mit feltarbejde på en byggeplads (Baarts 2004a), er det man kan kalde et temporært arbejdsfællesskab (jf. Garsten 1999). Det består af en forholdsvis permanent kerne på ca. 15 mand, men derudover ca. 15 andre mænd, der er ansat i sjakket for kortere eller længere perioder. Jeg har andet steds argumenteret for, at dette temporære arbejdsfællesskab bliver bundet sammen af en praktisk solidaritet (Baarts 2004b), der bliver til gennem betonarbejdernes praktiske færdigheder, ligesom jeg har vist, at betonarbejdernes kommunikationsmåde medvirker til at skabe orden i den sociale positionering af arbejdsfællesskabets medlemmer (og ikke-medlemmer) (Baarts 2004a). I denne artikel ændrer jeg optik og ved at fokusere på indholdet i de humoristiske verbale udvekslinger mellem jord- og betonarbejderne, er det min ambition ikke kun at vise humorens funktion, men også at argumentere for, at humoren udgør mere end en kommunikationsmåde, nemlig en særlig *ekspressiv sproglig stil*. Det behandler jeg i denne artikel.

Humor relationer og sprog

Murerarbejdsmandens historie, som indleder denne artikel, er jeg blevet bekendt med i forbindelse med mit studie af sikkerhed blandt jord- og betonarbejderne. Når historien tjener som indledning, beror det på, at den på eksemplarisk vis indskrives sig i et spændingsfelt mellem sandhed og løgn, som på mange måder er beskrivende for humoren blandt jord- og betonarbejderne. I et klassisk antropologisk studie af humor definerer Radcliffe-Brown (1940) 'joking relationships' som en relation mellem to personer, hvor den ene må gøre grin med den anden, mens den anden, så længe drilleriet holder sig inden for visse grænser, ikke må føle sig trådt på. I det slægtskabsbaserede samfund, som er genstand for Radcliffe-Browns studie, er individet pga. samfundets sociale struktur i nogle tilfælde forpligtet til at gøre grin med den anden. Den funktionalistiske-strukturalistiske optik viser ikke overraskende, at humor relationer udgør midlet til at opnå kontrol mellem grupper eller individer, der er i konflikt med hinanden, og dermed hjælper til at opretholde social ligevægt. I det senmoderne samfund er det ofte mellem venner, at humor bliver sat i spil, eller i arbejdsmæssige sammenhænge mellem mænd og kvinder eller medlemmer af et arbejdsfællesskab og nytilkomne (Apte i Gundelach 2000:115).

Almindeligvis er der tre faktorer, der kendetegner en humoristisk relation: 1) Der er en strukturel eller social relation mellem den, der laver sjov eller fortæller en vittighed, og den, der er genstand for det, 2) humor relationen er et forholdsvis permanent kendetegn og 3) humor relationerne hjælper til en fortløbende (gen)skabelse af de sociale fællesskabers grænser (ibid). På den baggrund kan relationerne mellem betonarbejderne i byggesjakket betragtes som humor relationer, og de er overvejende af sproglig karakter.

Sproglige relationer er også sociale relationer, gennem hvilke socialiteten mellem den talende og tilhørerne bliver aktualiseret. Enhver talehandling udgør et møde mellem det Bourdieu kalder uafhængige kausale serier (Bourdieu 2003: 37). På den ene side udgør disse uafhængige kausale serier en socialt konstrueret disposition af en *sproglig habitus*, og på den anden side repræsenterer de en *sproglig struktur*, der udgør et system af særlige sanktioner og censur (ibid). Enhver talehandling repræsenterer således en dobbelthed. Den er såvel en repræsentation af den accepterede kommunikationsmåde som *føren* sproglig regulering af talehandlinger. Sagt på en anden måde udtrykker talehandlingen såvel *hvad* kommunikationsmåden er, som *hvordan* individet skal udøve den. I forhold til humor betyder det helt konkret, at den anvendte humor kun er sjov, hvis den, der er genstand for humor, har samme sproglige habitus, som den, der forsøger at være morsom. Indlejret i den førnævnte dobbelthed er også den talendes evne til og mulighed for at udtrykke særinteresser, der udgør forsøg på at (re)konstruere fællesskabets normer og værdier, ligesom der i dobbeltheden også for den talende er en social kapacitet om at bruge sin talekompetence i bestemte situationer. Det er forholdet mellem den sproglige habitus og den sproglige struktur, der konstituerer sproget som en ekspressiv stil, hvilket jeg i det følgende skal udfolde gennem at se nærmere på det konkrete indhold i humoren på byggepladsen. Jeg skal særligt lægge vægt på, hvordan den enkeltes særinteresser bliver kommunikeret.

Moral

Blandt de førnævnte politibetjente er der visse regler for anvendelse af humor. Det er fx et brud på reglerne, hvis betjentene laver sjov med en kollega, der ikke er til stede, idet det bliver opfattet som forræderi eller at stikke kniven i ryggen på ham (Terrion & Ashforth 2002). Når den, der bliver udsat for drilleriet, er til stede, signalerer det derimod, at der ikke er tale om beskidte kneb. En del af humoren blandt beton'erne udfolder sig om de arbejdskammerater, der ikke er til stede. Markus pådrog sig en forstuvning af sin fod under en fodboldkamp. Da han har været sygemeldt i tre uger, spørger Jes en dag Morten om Markus har deltaget i Mortens grillfest i weekenden. Morten ser uforstående på Jes. "Ja," siger Jes, "Vi har hørt, han går med gips." Mark supplerer: "Jeg har hørt, han nær har fået amputeret benet!" Samtalen viser, at Jes og Mark finder det mærkværdigt, at Markus er sygemeldt så længe pga. en forstuvning. Deres overdrivelser i form af de rygter, de lader som om, de har hørt, repræsenterer hvad der i princip

pet kunne legitimere, at Markus er sygemeldt så længe, i dette tilfælde et ben i gips eller en amputation.

I en anden situation er det Finn, der taler om Jakob, mens han ikke er til stede. Jakob har i forbindelse med spirituskørsel og en bilulykke været i retten. Det var lykkedes hans advokat at få udsat afgørelsen, men alene det forhold at Jakob har været i retten, fik Finn til at konstatere: "Jakob skal i den elektriske stol." Siden tilføjede han: "Jakob skulle have været i den elektriske stol, men der var formildende omstændigheder, så han kan nøjes med sprøjten!" Med disse bemærkninger tager Finn afstand fra Jakobs handlinger. Selvom Jakob ikke endnu er blevet dømt, indikerer Finn, at alene det at Jakob bliver slæbt i retten i denne sammenhæng understreger, at han har handlet forkert. Han graduerer dog alligevel Jakobs handlinger ved at tale om formildende omstændigheder – godt nok må Jakob gerne bøde med livet, men det må gerne være så smertefrit som muligt.

Den sproglige habitus blandt politibetjentene udmunder i, at humoren retter sig mod de tilstedeværende, mens den blandt betonarbejderne orienterer sig mod de arbejdskammerater, der er fraværende. For såvel betjentene som betonarbejderne gælder, at de har forstået spillets regler og dermed, hvordan humor bliver praktiseret inden for rammerne af fællesskabet. Gennem deres talehandlinger kommer den sproglige struktur til syne, idet humoren repræsenterer sanktioner i forhold til hvad – i disse eksempler også hvem – der kan være genstand for humor, og hvordan den kan praktiseres. Talehandlingerne udtrykker således en dobbelthed; de er eksempler på den eksisterende humoristiske kommunikationsmåde og er samtidig regulerende for fremtidige humoristiske udvekslinger. I de tilfælde hvor individet har forstået den sproglige habitus og evner at praktisere den, faciliterer humor integration. Den tillader udvikling af interpersonelle bånd og knytter således individer sammen, så længe der er enighed om, at konteksten er leg eller sjov.

I de to ovenstående eksempler fra byggepladsen er det overdrivelserne, der gør dem humoristiske. Såvel Finn som Jes og Mark bruger sine talekompetencer til at udtrykke sine særinteresser i forhold til gældende normer og værdier i arbejdsfællesskabet. De fremhæver implicit, at hverken Markus eller Jakob har handlet i overensstemmelse med fællesskabets moralske standarder. Markus har taget sig nogle ekstra fridage, og Jakob har overtrådt loven. Gennem humoren fortæller arbejdskammeraterne, at Jakob og Markus' handlinger og valg er uacceptable. Hvis Markus havde brækket benet eller fået det amputeret, kunne han stadig være sygemeldt efter tre uger. En forstuvet fod er derimod en dårlig undskyldning og vidner måske snarere om hans manglende faglige engagement. Beton'erne bruger de humoristiske overdrivelser til at skabe et kontrastfuldt billede af, hvordan de på den ene side opfatter den konkrete situation, og hvordan de på den anden side mener den burde være. Humoren bliver med andre ord anvendt til indirekte at bestemme fællesskabets særinteresser i forhold til moral. Gennem humoren markerer fællesskabet både grænser og særinteresser i forhold til, hvordan medlemmerne skal opføre sig, samtidig med at de

også tager vare på dem, der træder forkert.

Blandt beton'erne er der enighed om, at konteksten for disse verbale udvekslinger er sjov eller leg. Det kommer til syne i form af latter eller smil, som beton'erne i de ovennævnte situationer supplerer de verbale udvekslinger med. Det understreger, at hverken Markus eller Jakob bliver ekskluderet fra fællesskabet. Relationerne mellem den fraværende og fællesskabet bliver således vedligeholdt, og det fysiske fravær erstattes af social samhørighed ved brugen af humor. Idet humoren i dette tilfælde bliver brugt til at fastsætte moralske standarder inden for rammerne af fællesskabet, medvirker den ligeledes til at danne det enkelte individ som et socialt og ansvarligt væsen.

Faglighed

Jes og jeg er kommet hen til oplagspladsen for at skære noget træ, vi skal bruge til at klodse kranen op med. Jes kigger på rundsaven og udbryder: "Den har tabt tænderne!" Einer var netop færdig med at skære, da vi kom derhen, hvorfor Jes kommenterer: "Du skal sgu' fjerne skruerne først, så rundsaven ikke taber tænderne". Jes knæler og roder lidt i savsmulden under klingen, hvorefter han rejser sig og siger til mig: "Prøv at se, Charlotte, her er en af tænderne". Der er nogle udsagn, hvis formål ikke bare er at udtrykke eller beskrive et faktum, men derimod at føre til handling. Det skyldes, at ordene ikke i sig selv skal betragtes som repræsentationer af den talende. Derimod er den talende kun i stand til at bruge ordene i forhold til andres handlinger eller til egne handlinger i relation til andre. Når Jes konstaterer, at rundsaven har tabt tænderne, og at man skal fjerne skruerne fra træet, er det udtryk for en særinteresse i forhold til, at få Einer til i fremtiden at handle korrekt. Disse handlingsanvisninger er mulige i kraft af individets viden om den sociale verden, og ved at individet kan handle på sin viden om den (Bourdieu 2003:127). Det er denne 'videnseffekt' (ibid), der får Jes til at fortælle Einer, hvad han burde have gjort. Einer er blevet tavs - han føler sig kritiseret og forsvaret sig med at sige: "Tænder er noget, som sidder i munden" og "jeg er den eneste mand, som kan kysse en kvinde og samtidig bide mig selv i tæerne". Der er ikke umiddelbart nogen mening i Einers udsagn om, at han kan kysse en kvinde, mens han bider sig selv i tæerne. Hans brug af humor forekommer at være et forsøg på at slippe ud af den ubehagelige situation, ligesom han samtidig viser, at han kan tage fællesskabets sproglige habitus på sig.

Betonarbejderne har en høj faglig stolthed. De er grundige og omhyggelige i deres arbejde, og de tager selvstændigt ansvar over for kvaliteten af byggeriet. Jes' kritik rammer derfor Einer på et ømt punkt, idet den indirekte positionerer ham som inkompetent i forhold til håndværket. Kun i særlige tilfælde er det sproglige budskabs informative indhold udtømmende for indholdet i kommunikationen (Bourdieu 2003:107), og kun i exceptionelle tilfælde er der tale om rene kommunikative relationer. Det er heller ikke tilfældet i situationen med Einer. Ved at få "tænder" til at associere til noget helt andet end det denne konkrete situation vedrører, tager han afstand fra kritikken, ikke i den forstand, at

han benægter at være årsag til, at rundsaven har tabt tænderne, men snarere i forhold til det åbenlyse og direkte angreb fra Jes. Når Einer siger, at han både kan kysse og bide sig selv i tæerne samtidigt, skal det forstås som en fremhævelse af, at han ikke er fuldstændig inkompetent. Ordenes kraft er intet andet end den talendes beskikkede autoritet, og dennes tale er kun et vidnesbyrd blandt andre på den beskikkede garanti, som er tilfaldet ham (Bourdieu 2003:107). Selvom Einer ikke sætter sine evner i forbindelse med håndværket, skal hans 'overnaturlige' evner i hans eget udsagn forstås som hans faglige kunnen på byggepladsen. Ved at bruge humor i de verbale udvekslinger siger han med andre ord til Jes, at han ikke skal komme der og sætte spørgsmålstejn ved hans praktiske kunnen. Det humoristiske indhold i ovenstående kommunikation er således udtryk for en opfattelse og praktisering af faglighed og kvalitet i arbejdsfællesskabet.

En dag råber Finn og Kristen kommentarer om hinanden tværs over den etage, vi arbejder på. Kristen: "Han er tosset. Hvis ikke det var, fordi han skulle have noget at spise, kunne han undvære hovedet og armene." Finn: "Hvis ikke det var, fordi det nogen gange regner, kunne du undvære hovedet". Kristens konstatering af, at Finn arbejder hovedløst og derfor kan undvære det, kan tolkes på flere måder. På den ene side kan humoren forstås som et personligt angreb, der skal øge Kristens selvværd på bekostning af Finns. Men Finn sætter sig i opposition til Kristen, og siger, at den eneste funktion Kristen har af sit hoved er, at det beskytter ham mod regn. Kristens og Finns bemærkninger angriber den anden på den andens svage punkt; de færreste synes, det er sjovt at blive opfattet som dumme. Men netop fordi de to udsagn er dele af en kort dialog, kommer humoren til at fungere som hver deres forsøg på at erobre en position som højestående i forhold til den anden.

Det forhold at både Kristen og Finn mener, at den anden ikke behøver hovedet eller ikke udnytter det tilstrækkeligt kan forstås som en vurdering af den andens intelligens. I den konkrete sammenhæng refererer intelligens imidlertid til praktisk kunnen, hvorfor intelligens bliver et spørgsmål om faglig dygtighed. Den humor, der bliver udvekslet mellem Kristen og Finn repræsenterer således deres indbyrdes opfattelser af, hvad det vil sige at arbejde koncentreret og seriøst frem for rutinepræget og hovedløst. Således er de særinteresser, der bliver kommunikeret gennem humoren, udtryk for nogle indbyrdes standarder for faglighed blandt beton'erne.

Løgnehistorier

Hvor det i det foregående er blevet tydeligt, at humoren handler om beton'ernes definition af standarder for moral og faglighed, skal jeg i det følgende behandle indholdet af en anden variant af humoren på byggepladsen ved at diskutere det fænomen betonarbejderne selv betegner "løgnehistorier". For at fremme forståelsen af dette fænomen, skal jeg imidlertid først diskutere forskellen mellem løgne og løgnehistorier.

I visse sammenhænge er løgnen en højst forventelig sproglig form. I min familie kan man for eksempel være sikker på at blive udsat for en løgn hvert år, når det er den 1. april. Som barn kan jeg huske, at jeg et år kiggede ud af vinduet og udbrød: "Far, der er en, der er kørt ind i bilen!" Min far havde allerede fået røde ører og sved på panden, inden han nåede frem til køkkenvinduet, og jeg hvinede. "Aprilsnar!" Vi plejer også altid at se nyheder på flere kanaler den 1. april bare for at diskutere, hvilken en af nyhedshistorierne, der er aprilsnaren.

Aprilsnaren er en form for løgn. Hensigten med den er at føre en anden bag lyset, men den har også et andet formål: Drilleri. For at et drilleri er en aprilsnar, skal det ikke bare finde sted den 1. april – drilleriet skal afsløres og helst resultere i et godt grin for alle parter, forhåbentlig også for den, der lod sig narre. På dette punkt adskiller løgnen sig fra aprilsnaren. Intentionen med løgnen er nemlig ikke i sidste instans afsløring. Løgnerens intentioner er at snyde den anden og lade den anden forblive i troen om, at hun har fået noget sandt at vide. En løgn defineres således ved fortællerens intentioner og ikke i forhold til om andre opfatter et udsagn som sandt eller falskt (Bok i Barnes 1994:11). At lyve kan derfor ikke blot betragtes som det modsatte af at fortælle sandheden. En person kan tale ærligt og i god tro om et forhold, mens det siden viser sig at være løgn (Barnes 1994:12). Til gengæld forbliver en løgn en løgn, selv hvis den ikke fører nogen bag lyset.

"Nå, der er hun," lyder en stemme. "Ha, ha. Hun har været på druk. Og hun fik så meget at drikke, at hun ikke kunne stå på benene i går morges. Hun var nødt til at blive hjemme!" Jeg har været på feltarbejde på byggepladsen i tre uger, da jeg træder ind i skuret denne mandag morgen efter at have været syg om fredagen. Mine skurkammerater griner så væggene skælver: "Ha, ha, ha, ha." Den er kun lidt over 6 om morgenen – det er hård kost så tidligt. Men jeg havde bemærket, at når de andre var fraværende, kom de tilstedeværende altid med en forklaring på hvorfor, fx at den fraværende havde haft vagt i fodboldklubben aftenen før (og dermed en indforståethed om, at han havde fået noget at drikke, så han ikke kunne komme op næste dag). Jeg var altid lidt i tvivl om, hvorvidt forklaringerne var det pure opspind eller ej – i mit eget tilfælde vidste jeg imidlertid, at historien var løgn. Da vi lidt senere kommer ned til oplagspladsen for at komme i gang med dagens arbejde, viser det sig, at ikke bare mine skurkammerater er bekendte med "min druktur", men hele sjakket. Det stiller situationen lidt anderledes, især fordi den dagen igennem bliver fortalt igen og igen – hver gang med nye detaljer. Historien begyndte at stille krav til mine sociale kompetencer og i forhold til at begå mig i det sociale rum mellem sandhed og løgn, der tilsyneladende var på spil på byggepladsen.

På den ene side var jeg glad for, at mine arbejdskammerater havde skabt denne løgnehistorie på den anden side satte den mig i et dilemma. Alle i et byggesjak ved, at det er afgørende, at man kan regne med sin makker og arbejdskammerater i det hele taget. Alle ved også, at alkohol og betonarbejde ikke går hånd i hånd. Jeg havde altså ikke lyst til at få påklistret et mærkat om utilregne-

lighed, også selvom vi alle godt vidste, at historien var løgn. Den krævede med andre ord et svar. Det var tydeligt, at løgnehistorien var en invitation ind i fællesskabet, hvilket jeg gerne ville takke ja til. Jeg var imidlertid usikker på konsekvenserne, idet jeg ikke var fortrolig med løgnen som en accepteret sproglig habitus. På byggepladsen syntes den imidlertid at være en almindelig accepteret kommunikationsform, hvorfor jeg sidst på dagen valgte at bekræfte løgnehistorien – ved at tilføre den lidt flere detaljer.

Løgnehistorierne indgår i et dialogiseret forhold, der bevirker, at sprogets sociale aspekt – netop fordi historien orienterer sig mod den lyttendes verden – kommer til syne. Beton'eren, der fortæller, har til hensigt at gennembryde tilhørernes begrebsmæssige horisont og derigennem at konstruere sine udsagn på fremmed grund (tilhørerens). Det er denne gennembrydning, der bevirker, at tilhøreren bliver usikker på, hvorvidt der er tale om sandhed eller løgn. Og det er i denne sammenhæng, at beton'erne hver især må demonstrere, at de har forstået spillets regler og dermed kan praktisere den sproglige habitus. Der er imidlertid grænser for indtrængningen. Beton'eren kan ikke blot overføre sit eget begrebsmæssige univers og forudsætte, at den anden forstår. Han må i stedet inddrage modtageren af udsagnene. Hvor løgnen udelukkende bestemmes ved, at det er fortællerens intention at føre en anden bag lyset, er en god løgnehistorie kendetegnet ved, at fortælleren gør løgnehistorien sandsynlig for *tilhøreren*. Det intentionelle aspekt, der kendetegner en løgner bliver i forbindelse med en løgnehistorie forskudt til tilhørerens fortrolighed med såvel den sproglige habitus som den sproglige struktur. Hvor løgnen forbliver en løgn uanset om den afsløres eller ej, afhænger løgnehistoriens succes af, at der er overensstemmelse mellem fortællerens og tilhørerens sproglige habitus.

Ansvarlighed og tillid

Blandt politibetjentene i det tidligere nævnte studie (Terrion & Ashforth 2002) hersker der en regel om, at ikke alle skal udsættes for drillerier. De personer, der bliver skånet er fortrinsvis individer, der er potentielt stigmatiserede, fx hvis de fysisk ikke er tiltrækkende. Det kan også være personer, som ingen generelt kan lide, som på en eller anden måde er udenfor. Desuden kan det være personer, der på forskellig vis er relaterede til andre i gruppen. Det er med andre ord ofte de populære og respekterede betjente, der er mål for drilleri og humor. I den forstand bliver drilleri en social markør for accept og status. Blandt betonerne fungerer drilleri imidlertid også som markør for afstandstagen og manglende respekt og accept.

Da vi alle var samlet i skuret, kom dagens første historie. Jens-Jakob havde ikke været med i bilen her til morgen. Søndag eftermiddag var Jens-Jakob faldet i søvn på sofaen i en brandert. Han var ifølge historien temmelig beruset. Uheldigvis havde han været ved at ryge en cigaret, som var faldet ned på gulvet og tændt ild til lejligheden. Naboen havde alarmeret politiet, da han havde lugtet røg, og mens Jens-Jakob intetanende lå og sov på sofaen, var gaden blevet fyldt

op med biler fra politiet og brandvæsenet. Jens-Jakob var pludselig vågnet op, havde rejst sig op fra sofaen og var efter sigende gået lige ind i en brandmand eller en politibetjent. Næste dag kom Jens-Jakob ikke på arbejde – ikke fordi han muligvis havde fået røgforgiftning, men fordi han skulle gå derhjemme og vaske lejligheden ned, lød historien.

“A Truth that is told with bad intent Beats all the Lies you can invent” (William Blake 1982). Således skriver William Blake, og historien om Jens-Jakob er netop et eksempel på, at sandheder, der bliver fortalt med onde hensigter, kan gøre langt mere skade end løgne eller løgnehistorier. Historien gør Jens-Jakob til grin på en række områder: 1) Han begår den brøler at falde i søvn fra en cigaret, 2) han ligger intetanende på sofaen i røg og damp, mens det vrirler med politi og brandvæsen på gaden, og 3) da han vågner og rejser sig, kolliderer han med en brandmand. Derudover understreger historien, at Jens-Jakob ikke selv kunne tage ansvar for situationen. Han havde simpelthen sovet fra faren, og det var en nabo, der måtte tage ansvar for at få tilkaldt hjælp. Han havde ikke kun bragt sig selv i fare, men også de andre beboere.

Der er imidlertid flere detaljer ved historien, man kan sætte spørgsmålstegn ved troværdigheden af. Det gælder fx branderten og beskrivelsen af, at Jens-Jakob væltede ind i en brandmand, da han vågnede. Det er imidlertid netop disse detaljer, der i høj grad er bestemmende for hele episodens kontekstualisering. Kontekstualiseringens virkninger er et forhold, som den russiske litteratur- og sprogforsker M.M. Bakhtin berører i følgende citat:

Ved at manipulere med kontekstens virkninger er det meget nemt at understrege den brutale materialitet ved en andens ord og stimulere dialogiske reaktioner associeret med en sådan “brutal materialitet”; således er det for eksempel meget nemt at gøre det mest alvorlige udsagn komisk (Bakhtin 1981:340, egen oversættelse).

Bakhtins pointe associerer til Blakes digt om, at sandheden kan være værre end løgn, hvis den fortælles med onde hensigter. Jens-Jakobs situation er alvorlig. Den er faretruende, måske endda livstruende, hvis ikke naboen havde fået ringet til politiet i tide. Men beton’erne manipulerer med historiens kontekst på en sådan måde, at historien får et komisk udtryk. Derved fremhæver de fællesskabets sproglige habitus og omtaler og positionerer Jens-Jakob som uansvarlig og utilregnelig. Humoren udtrykker således fællesskabets særinteresser i forhold til ansvarlighed og tillid.

Hvor humoren blandt politibetjentene synes at være en social markør for accept, forekommer humoren i denne sammenhæng blandt beton’erne at være stigmatiserende. Skønt de handlinger, der bliver gjort til genstand for komik har fundet sted uden for arbejdspladsen, får det konsekvenser for den indbyrdes sociale positionering i arbejdsfællesskabet. Jens-Jakob er nemlig kun medlem af

fællesskabet i kraft af, at han er ansat i samme sjak som de andre. Udstødningen af ham kommer til syne i form af manglende hjælp til udførelse af arbejdsopgaver, manglende imødekommenhed, en barsk og sårende kommunikationsform og i det hele taget manglende respekt og accept. Hvis Jens-Jakob i de andres øjne træder uden for fællesskabets standarder, giver de andre beton'ere udtryk for, at han er dum – han har jo fået fortalt mange gange, at det ikke er sådan håndværket skal udføres, og alligevel ændrer han ikke praksis. Det resulterer i, at beton'erne stiller højere krav til ham i forhold til præcision, engagement og ansvarlighed ikke kun inden for byggepladsens område, men i hans sociale liv i det hele taget. Helt konkret betyder det fx, at hvis han ikke på minuttet, står der, hvor en af arbejdskammeraterne skal samle ham op om morgenen for at køre sammen til arbejde – en tur på 2 timer – bliver der ikke ventet på ham.

Beton'erne anvender således humor til at påvirke såvel udøvelse af ansvarlighed inden for rammerne af arbejdsfællesskabet som i det sociale liv generelt. En ansvarlig og tillidsværdig arbejdskammerat er med andre ord et individ, der følger fællesskabets standarder såvel inden for byggepladsens område som uden for.

Sikkerhed

Mange af de løgnehistorier, der er blevet fortalt i løbet af mit feltarbejde, har inkluderet et aspekt, der berørte alkohol. Det kan man undre sig over, idet der til alle entrepriser i dag er knyttet en alkoholpolitik, der enten forbyder alkohol helt eller sætter grænser for indtaget. Der synes alligevel at herske forestillinger (fordomme) om, at der bliver eller tidligere blev drukket meget af håndværkere. Det, der holder disse forestillingerne i hævd, kan være historierne om alkohol. En af mine arbejdskammerater fortalte mig:

Der var en jydesmed på en byggeplads. Hans kollegaer havde sagt til ham, at de ville vædde om, at han ikke kunne drikke tre øl på et minut. Jydesmeden tog dem på ordet og gik ud bagved for at prøve om han kunne. Det kunne han, og kom så tilbage og sagde: "Hvad så med det der væddemål". "Jo", sagde kollegaerne, "det stod stadig ved magt". Så gjorde jydesmeden det igen, men på den tredje øl gik han i gulvet!

Historien om jydesmeden er igen en såkaldt løgnehistorie. På nogle punkter forekommer den usandsynlig, ikke mindst fordi det er svært at forestille sig, at nogen ved indgåelse af et sådant væddemål umiddelbart forinden dets udførelse vil checke, om det er gennemførligt. Det ville uden tvivl forringe ens vinderchancer! Alligevel er det ikke usandsynligt, at begivenheden har fundet sted. Således placerer historien sig i et spændingsfelt mellem sandhed og løgn. En anden historie, der også udmærker sig ved dette spændingsfelt, er historien om Potten og Bimmer. De to gutter var arbejdskammerater i et sjak og skulle en dag

efter fyraften hjælpe hinanden med at stable brædder op på en lastbil. Potten havde lånt den, fordi han skulle transportere træet hjem til sig selv. Det skal ikke være nogen hemmelighed, at de to kammerater havde fået en lille en til hatten – men det gjorde kun stemningen fornøjelig. De får læsset bilen og kører af sted. Potten sætter Bimmer af ved hans hjem og kører selv videre til sit hus. Der er ingen ko på isen – tror han – indtil han næste morgen står op og går ud i køkkenet. “Hvad er nu det, der ligger der på køleskabet?” undrer han sig og ser nærmere på det. “Det ligner mursten! Hvor kommer de fra?” Han opdager nu et hul i muren lige ved køleskabet og ser samtidig også lastbilens skrammede køler. Den er tilsyneladende blevet parkeret i selve husmuren!

Det er nok de færreste, der vil lade sig narre af historien om Potten og Bimmer. I hvert fald den del af den, der handler om, at Potten i en brandert har parkeret lastbilen uden at lægge mærke til, at han har slået muren til køkkenet ind udefra. Men det er i denne sammenhæng ikke så vigtigt at bestemme, hvad der er sandt eller falsk i disse historier. Det helt centrale er historienes overordnede tema, der beskæftiger sig med forholdet mellem individuelle handlinger og påvirkning af alkohol. Såvel Potten som Jydesmeden kommer til at fremstå som komiske og dumme på hver deres måde. Potten, fordi han er så påvirket af alkohol, at han ikke ænses, hvad der sker omkring ham, og Jydesmeden, fordi han ikke har forstået konsekvenserne af at drikke relativt meget alkohol inden for et meget korttidsrum.

I *Veiled Sentiments* (1986) beskæftiger antropologen Lila Abu-Lughod sig med betydningen af poesi og ære i et beduinsamfund i det vestlige Egypten. Baseret på to års feltarbejde viser hun, hvorledes fremsigelse af poesi blandt både mænd og kvinder fungerer som et værktøj, med hvilket personlige følelser og fortrolig information kan kommunikeret. Abu-Lughod lod sig forundre over den bemærkelsesværdige forskel mellem, hvad beduinerne følelsesmæssigt kunne udtrykke gennem almindelig samtale og i poesien. Hun viser, hvorledes poesi muliggør individuelle følelsesmæssige udtryk, der knytter sig til repræsentation af selvet, moral og ultimativt til politiske holdninger eller ideologi. Fremsigelse af poesi udgør beduinernes mulighed for at udtrykke forhold, der ellers ikke kan rummes i almindelig samtale. Øl-aspektet i historierne på byggepladsen gør dem humoristiske, og i tråd med beduinernes poesi drager øl-temaet ligeledes det forbudte ind i disse byggepladshistorier. I sproget fremhæver betonerne, hvilke sanktioner der er i forhold til at omgås alkohol. Alle ved, at øl kan udgøre en sikkerhedsrisiko på en byggeplads, hvis man er påvirket af det og for eksempel skal arbejde i højderne. Alle ved også, at det kan være afgørende for den enkeltes sikkerhed, at han generelt kan have tillid til sine arbejdskammerater. Denne tillid etableres og forhandles ikke mindst ud fra, hvordan beton'eren træder frem i fællesskabet. Gennem konstruktion af disse ølhistorier kan beton'erne overskride de grænser, de i praksis må trække og fastholde i forhold til sikkerhed. I såvel løgnehistorierne som ølhistorierne kommunikerer beton'erne indirekte deres særinteresser i forhold til tillid, risiko og sikkerhed, samt hvor grænserne for, hvad der er tilladt i

praksis, går. Humoren i ølhistorierne beskæftiger sig med sikkerhed, og beton'erne markerer gennem humoren, at de har kendskab til grænserne for sikkerhed. Humoren er altså ikke bare sjov, den er også alvorlig.

Den dygtige betonarbejder

Sjov bliver ofte besvaret med latter af tilhørerne. Målet for morsomhederne er enten det individ, som selv opfatter sig som objekt for den latter, morsomheden har skabt, eller det individ som ikke er opmærksom på det, men som andre opfatter som objekt. Der er med andre ord ofte et triangulært forhold involveret i en humor relation: 1) den, der laver sjov, 2) den, der er genstand for det, og 3) dem, der udgør publikum. Den, der er genstand for morsomhederne kan besvare dem på forskellige måder. Han kan ignorere dem – det gjorde Jens-Jakob eksempelvis i forbindelse med sit uheld hjemme i lejligheden. Han kan transformere sig selv til at udgøre en del af publikum ved at grine med ligesom publikum – det forsøgte jeg for eksempel i forbindelse med løgnehistorien om min druktur. Han kan søge at skabe ligevægt ved at initiere en ny morsomhed og forsøge at få publikum over på sin side – det forsøgte Einer ved at sige, at han både kunne kysse og bide sig i tæerne samtidigt. Endelig kan offeret også vise sin misbilligelse ved at tage afstand fra den, der laver sjov ved at betegne ham som skør eller noget mere radikalt – Kristen kaldte Finn for tosset, da han sagde, at Kristen ikke behøvede sit hoved.

Fra et andet perspektiv er det publikum, der har indflydelse på, om noget er sjovt. Publikums udeblivende latter kan medvirke til at redefinere noget, som den, der siger det, anser for at være morsomt til i stedet at være ramme alvor. I et sådant tilfælde skaber publikum en alliance med offeret, som ikke nødvendigvis har noget med selve humoren at gøre, men derimod med de konkrete sociale relationer og positioner. Det betyder med andre ord, at humor kun er meningsfuld i det øjeblik, at de tre parter, der er involveret i den konkrete situation er enige om, at det er sjovt. Den sproglige habitus skal med andre ord være genkendelig.

På de foregående sider har vi været vidne til en række eksempler på, hvordan betonarbejderne anvender humor til at udtrykke særinteresser i forhold til moral, faglighed, ansvarlighed og sikkerhed ved at gøre grin med spirituskørsel, kompetencer, intelligens, øl og druk. Men indholdet i humoren udtrykker mere end betonarbejdernes særinteresser – det afspejler betonernes forestillinger om, hvordan en dygtig betonarbejder opfører sig. En række af de humoristiske historier og udsagn har fokus på dumheder. Det gælder for eksempel historien om jydesmeden, der indgår et væddemål, og den om Jens-Jakob, der brænder lejligheden af. Dumhed er ligeledes det, der kendetegner murerarbejdsmanden, hvis historie indleder denne artikel. Som tema er dumhed almindeligt anvendt i forbindelse med humor, bl.a. i de skandinaviske lande, hvor dumheder ofte bliver fremhævet i vittigheder for at understrege forskelle i national identitet (Gundelach 2000). Det er generelt således, at den, der er skydeskive for humoren bliver be-

tragtet som dum, provinsiel eller tilbagestående i forhold til den, der fortæller. Den, der bliver fortalt om befinder sig i periferien af fællesskabet, mens den, der fortæller, søger at positionere sig som en central person for det kollektive. Da vi ikke ved noget om, hvorvidt Jydesmeden og murerarbejdsmanden er virkelige eller opdigtede personer, må de i stedet på hver deres måde ses som karikaturer for personer, der er relaterede til byggebranchen og som ikke ved, hvordan man skal opføre sig. Når man spørger betonarbejderne om, hvad en dygtig betoner er, svarer de, at det er en, som kan arbejde selvstændigt og efter eget initiativ. Det er en, som kan varetage en hvilken som helst opgave, og en, der med håndværksmæssig snilde kan løse et hvilket som helst problem. Når betonerne i deres humor taler om hinandens dumheder eller mangler, udtrykker de nogle særinteresser i forhold til, hvordan man skal opføre sig og hvilke kvaliteter, man bør have. Med humoren forsøger betonerne således at opnå kontrol med arbejdet og deres egen selvfremsstilling. Humoren handler således om, hvad en dygtig jord- og betonarbejder er, og den beskæftiger sig derved implicit med betonarbejdernes arbejdsidentitet. Betonarbejderne spejler sig i forestillingen om den dygtige jord- og betonarbejder som værende selvstændigt tænkende, initiativrig, tillidsværdig og problemløsende. Ved at bruge humor definerer betonerne i sproget deres særinteresser i forhold til handlinger i praksis.

Humor som ekspressiv sproglig stil

Humoren blandt betonarbejderne er altid dobbeltbladet. Den gør grin med andre samtidig med, at den officielt meddeler, hvilke værdier eller normer, der er gældende for fællesskabet. Humorens betydning er først og fremmest et resultat af det sproglige produkt, den talende tilbyder som del af et bestemt socialt rum. Dens betydning er interessant, idet den kun kan forstås, hvis tilhøreren anerkender, at den bærer et budskab og behandles derefter. Dvs. at humoren og dens implicite budskab afkodes, også til trods for at den talendes intention med humoren kan variere fra det budskab, som tilhøreren associerer med den.

Ord er aldrig uskyldige eller neutrale. Ethvert ord eller udsagn kan repræsentere to antagonistiske forståelser, der afspejler, hvordan henholdsvis afsenderen og modtageren forstår. Ord bærer således altid forskellige betydninger, ligesom deres betydninger også i sig selv kan variere – uden dette faktum ville ordspil for eksempel være helt umuligt. Men humor er ikke kun ord, men ord kombineret på forskellige måder, der i bestemte sammenhænge skaber forskellige betydninger. Disse forskellige betydninger bliver defineret i spændingsfeltet mellem det almene og det specifikke, dvs. mellem ordenes sproglige betydninger og den konkrete sociale sammenhæng i hvilken de fortælles. Dette peger på, at det ikke kun er det sociale rum, der definerer sproget, men også sproget der definerer rummet. Der er således en gensidighed mellem sproget og de talende subjekter, der er bærere af det specifikke sprog.

Den humoristiske jargon på byggepladsen kan tænkes som en særlig sproglig stil. Det er den i den forstand, at den sproglige stils interne dynamikker

bevirker, at der sker en ensliggørelse af de sociale processer blandt subjekterne (Bourdieu 2004:44). Denne ensliggørelse kommer til syne ved individernes accept af stilen (ibid). På byggepladsen sker det helt konkret ved, at betonarbejderne tager den humoristiske jargon på sig og praktiserer den. Der er således en overensstemmelse mellem de enkelte individers sproglige habitus, ligesom der også er enighed om, at et individ gennem sprogets struktur kan fremhæve sanktioner over for andre. Den ekspressive sproglige stil påtvinger således sig selv på hele fællesskabet og specielt i socialt vigtige situationer, som for eksempel når det vedrører sikkerheden blandt arbejdskammeraterne. Den sproglige stil er forbundet med den enkeltes forståelse og efterlevelse af fællesskabets sociale regler.

At gøre brug af humor er at tilegne sig den ekspressive sproglige stil på byggepladsen og derigennem markere sin position. Denne humoristiske stil er både klassificeret af og klassificerende for fællesskabet, og den er både en repræsentation af og for den enkelte betoners praktiske forståelse af kommunikationen. Det betyder, at sproget eksisterer på en praktisk måde (jf. Bourdieu 2003:46), dvs. ved at være i brug og derigennem at producere en ekspressiv sproglig stil. De talende, der ikke mestrer den legitime kompetence bliver umiddelbart ekskluderet fra de sociale domæner, i hvilke den specifikke sproglige kompetence er påkrævet, eller de er dømt til at forholde sig tavse. Den ekspressive sproglige stil udgør således et kompromis mellem nogle udtryksfulde særinteresser blandt betonerne og en form for intern censur, der bliver til inden for rammerne af arbejdsfællesskabet, og i hvilket den sproglige stil bliver produceret og udvekslet. Formationen af og succesen med dette kompromis afhænger af den talendes specifikke sproglige kompetencer. Desuden repræsenterer den ekspressive sproglige stil en art tilsløringsstrategier, som består i, at individet samtidigt må påtvinge sig den sproglige stil og samtidig observere de praktiske formaliteter, individet skal kommunikere om. På den ene side tilslører humoren på byggepladsen den praktiske kunnen, betonarbejderne sætter højt, idet den ikke italesættes eksplicit, men blot træder frem som implicite antydninger. På den anden side fremhæver den fællesskabets værdier og standarder i et kontrastfuldt udtryk om, hvad man ikke skal gøre eller vælge. Der er meget sjov i et sjak af jord- og betonarbejdere, men der er altid alvor bag en joke.

Litteratur

- Abu-Lughod, Lila 1986: *Veiled Sentiments. Honor and poetry in a Bedouin society*. Berkeley: University of California Press.
- Baarts, Charlotte 2004a: *Viden og Kunnen. En analyse af sikkerhed på en byggeplads*. Ph.d.afhandling. Institut for Antropologi, Københavns Universitet.
- Baarts, Charlotte 2004b: "Solidaritet – arbejdsdeling og tillid" I: Hastrup, Kirsten (red.): *Viden om Verden. En grundbog i antropologisk analyse*, s. 347-363. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bakhtin, M.M. 1981: *The dialogic imagination*. Austin: University of Texas Press.

- Barnes, J.A. 1994: *A Pack of Lies. Towards a sociology of lying*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blake, William 1982: *The complete poetry and prose of William Blake*. Berkeley: University of California Press.
- Bourdieu, P. 2003: *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.
- Collinson, D.L. 1988: "Engineering humour: Masculinity, joking and conflict in shop-floor relations". I: *Organization Studies* 9 (2):181-199.
- Dwyer, Tom 1991: "Humour, Power, and Change in Organizations". I: *Human Relations* 44 (1):1-19.
- Fine, G.A. 1996: *Kitchens: The culture of restaurant work*. Berkeley: University of California Press.
- Garsten, Christina 1999: "Betwixt and Between: Temporary Employees as Liminal Subjects in Flexible Organizations". I: *Organization Studies* 20 (4):600-617.
- Greatbatch, David & Clark, Timothy 2003: "Displaying group cohesiveness: Humour and laughter in the public lectures of management gurus". I: *Human Relations* 56 (12):1515-1544.
- Grugulis, Irena 2002: "Nothing serious? Candidates' use of humour in management training." I: *Human Relations* 55 (4):387-406.
- Gundelach, Peter 2000: "Joking Relationships and National Identity in Scandinavia". I: *Acta Sociologica* 43:113-122.
- Meyer, J.C. 1997: "Humour in members' narratives. Uniting and dividing at work." *Western Journal of Communication* 61 (2):188-208.
- Radcliffe-Brown, A. R. 1940: "On Joking Relationships." I: *Africa* 13 (3):195-210.
- Taylor, Phil & Bain, Peter 2003: "'Subterranean Worksick Blues': Humour as Subversion in Two Call Centres". I: *Organization Studies* 24 (9):1487-1509.
- Terrion, Jenepher Lennox & Ashfort, Blake E. 2002: "From 'I' to 'We': The role of putdown humour and identity in the development of a temporary group." I: *Human Relations* 55 (1):55-88.